

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет будівництва і архітектури
Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
Фонд інституційного розвитку української науки
Фонд Ебергарда Шьока (ФРН)
Фонд підтримки будівельної галузі (ФРН)

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Всеукраїнська науково–практична
конференція до 75-ї річниці прийняття
ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

КИЇВ 2024

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет будівництва і
архітектури
Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини
Фонд інституційного розвитку української науки
Фонд Ебергарда Шьока (ФРН)
Фонд підтримки будівельної галузі (ФРН)**

***ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВІЙНИ***

**Всеукраїнська науково-практична конференція
до 75-ї річниці прийняття
ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ**

КИЇВ 2024

УДК 341.3+342.7+342.8
З-32

Рекомендовано до друку Вченою радою КНУБА, прот. № 18 від 26.01.2024 р.

Редакційна колегія

Куліков П.М. – д.е.н., проф., ректор КНУБА (голова)
Вервейко І.Д. – заступник керівника Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
Марченко М.В. – к.ю.н., Фонд інституційного розвитку української науки
Мьоллер П. – член правління, Директор, Фонд Ебергарда Шьока (Німеччина)
Вайзе Т. – віце-президент Фонду підтримки будівельної галузі (Німеччина)
Деревінський В.Ф. – д.і.н., проф., КНУБА
Карпунцов В.В. – д.ю.н., проф., КНУБА, ВГО «Ліга інтернів»
Ковальчук О.Ю. – к.т.н., доц., КНУБА
Мамедов А.М. – к.т.н., доц., КНУБА
Мамонтов І.О. – к.ю.н., проф., Заслужений юрист України, КНУБА
Марченко М.В. – к.ю.н., виконавчий директор Фонду інституційного розвитку української науки
Машков К.Є. – к.ю.н., КНУБА, адвокат
Новицька Н.Б. – д.ю.н., проф., Державний податковий університет
Перегуда Є.В. – д.п.н., проф., КНУБА
Похиленко І.С. – к.ю.н., доц., КНУБА
Присяжнюк О.Б. – суддя Апеляційного суду міста Києва у відставці, колишній Голова Київського суду
Сердюк Н.А. – д.ю.н., проф., КНУБА
Халабуденко О.А. – к.ю.н., доц., КНУБА
Ярошук І.В. – к.і.н., доц., КНУБА

Рецензенти:

Безклубий Ігор Анатолійович – доктор юридичних наук, професор
Шатіло Володимир Анатолійович – доктор архітектури, професор

Захист прав людини в Україні в умовах війни: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до 75-ї річниці прийняття Загальної декларації прав людини. (Київ, 6 грудня 2023 р.). Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т будівн. і архіт-ри, Офіс Уповноваженого Верхов. Ради України та ін. Київ-Тернопіль: КНУБА, «Бескиди», 2024. 186 с.

ISBN 978-966-457-295-5

УДК 341.3+342.7+342.8

© КНУБА

ЗМІСТ

Стеценко С. Судовий захист соціальних прав військовослужбовців в умовах війни	5
Сердюк Н. Проблеми реалізації та захист прав і свобод в умовах війни	9
Мамонтов І., Карпунцов В. Відбудова України як елемент захисту прав людини у воєнних конфліктах: фінансово-правовий аспект.....	13
Миколаєць В. Особисте немайнове право на розпорядження біоматеріалом особи після її смерті.....	16
Новицька Н., Новицький А. Обмеження права на інформацію в умовах воєнного стану	20
Перегуда Є. Щодо реалізації виборчого права в умовах воєнного стану	25
Пилипенко О. Права людини та дитини в умовах війни в Україні.....	31
Бабюк А. Сучасні аспекти реалізації та захисту прав, свобод людини і громадянина	38
Єгоров В., Дьомкін П. Загальна Декларація прав людини та її порушення в умовах війни	41
Козакова І. Пробаційний нагляд за кримінальним законом України: в контексті розвитку сучасної пенології.....	45
Кулеба О. Проблемні питання застосування норм Женевської конвенції в умовах воєнного стану.....	50
Лисенко О. Женевські конвенції про правовий статус комбатантів	53
Машков К. Трудові гарантії мобілізованих працівників під час дії воєнного стану	59
Похиленко І. До питання про принципи обробки персональних даних	63
Khalabudenko O. The right to adequate housing: international, national and local	67

<i>Цебенко С.</i>	
Захист прав людини: виклики та досягнення у сучасному світі та їх вплив в Україні	76
<i>Ярошук І.</i>	
Освіта в умовах війни: виклики для України	81
<i>Машиков К.</i>	
Особливості переходу зі спрощеного позовного провадження в загальне позовне у цивільному процесі.....	85
<i>Дружинін Д.</i>	
Латентність злочинності у сфері господарської діяльності.....	90
<i>Крутило О.</i>	
Роль і значення недержавних організацій у процесах розбудови громадянського суспільства	93
<i>Мигун М.</i>	
Про співробітництво громад прикордонних територій з муніципалітетами інших країн: кейс Сумщини.....	97
<i>Сидорович Р.</i>	
Інститут державної служби та політика запобігання і провіддії дискримінації	100

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

<i>Гюнай К.</i>	
Права та свобода людини в Україні в умовах війни	103
<i>Дегтяр Олександр</i>	
Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів.....	105
<i>Дегтяр Олена</i>	
Домашнє насильство в кримінальному праві України	109
<i>Дроздов П.</i>	
Вплив діяльності прокуратури на захист і забезпечення прав людини.....	116
<i>Загородній Н.</i>	
Проблеми забезпечення безпеки міжнародного гуманітарного права в умовах війни в Україні	120
<i>Келеберда А.</i>	
Проблемні питання реалізації прав і свобод у сучасному інформаційному суспільстві.....	123
<i>Копчук О.</i>	
Система захисту прав людини в Україні за умов війни	129

<i>Кравченко А.</i>	
Права людини під час війни: конституційно-правові гарантії та обмеження.....	132
<i>Куреня Ю.</i>	
Практики демократії в Україні в умовах війни	137
<i>Лемішко В.</i>	
Україна та Рада Європи: особливості співпраці	142
<i>Махотенко М.</i>	
Поняття війни та її легітимізація міжнародним правом: теоретико-правовий аспект	146
<i>Мегесь І.</i>	
Захист права власності в Україні в умовах воєнного стану.....	151
<i>Михайлова Є.</i>	
Права дітей, які залишилися без батьків під час воєнного стану.....	154
<i>Низовий Є.</i>	
Цифровізація в часи реформації захисту прав людини.....	157
<i>Новіков Н.</i>	
Екоцид в аспекті порушення основоположних прав людини....	160
<i>Пилипенко В.</i>	
Охорона прав на наукові відкриття	164
<i>Рубан А.</i>	
Причини та наслідки використання ворожого культурного контенту для українського народу і його культури.....	167
<i>Степенко Н.</i>	
Вплив молодіжних організацій на розвиток прав молоді під час війни	170
<i>Харко К.</i>	
Права людини як фактор консолідації суспільства в умовах політичних криз	173
<i>Шаховець А.</i>	
Проблема депортації, смерті, каліцтва українських дітей, завданих діями РФ	176
<i>Шовкун А.</i>	
Сексуальне насильство як елемент злочинів проти людяності та засіб вчинення геноциду в рамках порушення гуманітарного права.....	181
<i>Ягодинський В.</i>	
Механізми захисту прав людини в умовах війни в Україні.....	184

Олена ДЕГТЯР,
магістрантка ОП «Захист прав людини у сфері будівництва та містобудування»,
Наук.керівник: к.ю.н., доц. Козакова І.В.,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

"Насильство - це неконтрольована тварина, яка зазвичай нападає на свого господаря" : Ренні Ягосеський.

Домашнє насильство є глобальною проблемою, яка виходить за межі національних кордонів, а також соціально-економічних, культурних, расових і класових відмінностей. Ця проблема не тільки широко поширена географічно, але й широко поширена, що робить її типовою та прийнятною поведінкою. Домашнє насильство є широко поширеним, глибоко вкоріненим і серйозно впливає на здоров'я та благополуччя жінок. Його подальше існування є морально невиправданим. Його ціна для окремих людей, систем охорони здоров'я та суспільства величезна. Проте жодна інша серйозна проблема громадського здоров'я не була так широко проігнорована і так мало зрозуміла.

Домашнє насильство можна описати як владу, якою одна доросла людина зловживає у стосунках, щоб контролювати іншу. Це встановлення контролю та страху у стосунках через насильство та інші форми жорстокого поводження. Це насильство може мати форму фізичного насильства, психологічного насильства, соціального насильства, фінансового або сексуального насильства. Частота насильства може бути періодичною або постійною.

На думку Сьюзен Шетер, лідера руху за припинення насильства в сім'ї, домашнє насильство – це не просто аргумент. Це модель примусового контролю, яку одна особа здійснює над іншою. Зловмисники використовують фізичне та сексуальне насильство, погрози, емоційні образи та економічні позбавлення як спосіб домінувати над своїми жертвами та добиватися свого [1].

Так, у Сполучених Штатах Америки повідомляється, що 85% усіх насильницьких злочинів, скоєних жінками, є випадками насильства з боку інтимного партнера, у порівнянні з 3% насильницьких злочинів, скоєних чоловіками [2].

Всесвітня організація охорони здоров'я повідомляє, що частка жінок, які коли-небудь зазнавали фізичного чи сексуального насильства або обох з боку інтимного партнера, коливалася від 15% до 71%, причому більшість – від 29% до 62%. [3].

За інформацією ПРОООН (програма розвитку ООН), від фізичного домашнього насильства в Україні страждає близько 2 мільйонів людей. Статистика говорить, що у понад 80% це насильство чоловіків щодо жінок. Щороку від домашнього насильства гинуть 600 українських жінок [4]. Домашнє насильство є найпоширенішою формою насильства над жінками. Він впливає на жінок протягом усього життя, починаючи від абортів жіночої статі за селективним підходом до примусового самогубства та жорстокого поводження, і певною мірою є очевидним у кожному суспільстві світу.

Сьогодні в Україні діє Національна гаряча лінія з попередження насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації 116 123. На гарячу лінію можна звернутися анонімно та отримати консультацію щодо того, як діяти у випадку домашнього насильства.

Також в Україні діють центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. У цих центрах можна отримати допомогу у випадку домашнього насильства, зокрема, тимчасове житло, правову допомогу, психологічну допомогу.

ЄСПЛ виніс ряд рішень, які стосуються захисту від домашнього насильства. У цих рішеннях ЄСПЛ встановив, що домашнє насильство є порушенням права на повагу до приватного життя, права на свободу та особисту недоторканність, а також права на захист від катувань та нелюдського або жорстокого поводження. У рішенні у справі "Левчук проти України" ЄСПЛ встановив, що Україна порушила право Ірини Левчук на повагу до приватного життя, оскільки не забезпечила ефективного захисту від домашнього насильства з боку її колишнього чоловіка. Суд зазначив, що українська влада не вжила належних заходів для

розслідування фактів насильства, не забезпечила Ірині Левчук захист від її колишнього чоловіка та не надала їй належну допомогу та підтримку [5].

Рішення ЄСПЛ мають важливе значення для захисту від домашнього насильства в Україні та інших державах-учасницях Конвенції. Вони встановлюють, що держави-учасниці Конвенції мають обов'язок забезпечувати ефективний захист від домашнього насильства, включаючи розслідування фактів насильства, притягнення винних осіб до відповідальності та надання допомоги та підтримки жертвам насильства.

В Україні організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства, визначені Законом України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII (далі - Закон . № 2229-VIII) [6].

Логічно, що шляхом прийняття зазначених Законів Україна визнала, що будь-яка дія, поведінка, бездіяльність або вчинення, які завдають шкоди чи травми або можуть завдати шкоди чи травми, визнаються насильством у сім'ї. Тобто навіть один акт бездіяльності чи вчинення може становити насильство в сім'ї – іншими словами, жертвам не потрібно терпіти тривалий період насильства, перш ніж звернутися до суду.

Відповідно до положень Закону № 2229-VIII домашнє насильство - це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [6].

Отже, Законом розширено коло осіб та визначено 16 категорій людей, щодо яких може чинитися таке насильство. Станом на сьогодні, це не лише дружина, дитина, чоловік, а й колишнє подружжя, люди, які мають спільну дитину чи живуть у громадянському шлюбі, наречені, вітчим (мачуха) та

пасинок (падчерка) тощо. Крім переліку категорій осіб, щодо яких може вчинятися насильство, розширено також види насильства, як протиправного діяння: 1) фізичне, 2) сексуальне; 3) психологічне; 4) економічне.

За вчинення домашнього насильства встановлено юридичну відповідальність, в тому числі і кримінальну.

Так, відповідно до ст. 126-1 Кримінального кодексу України домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років [7].

Відповідно до ст. 12 КК України кримінальне правопорушення у виді домашнього насильства законодавцем віднесено до нетяжких злочинів [7].

Надаючи кримінально-правову характеристику домашньому насильству, суддя Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Надія Стефанів зазначає, що під поняттям «домашнє насильство», яке міститься в нормі ст. 126-1 КК України. Тому злочин, пов'язаний з домашнім насильством, - це не тільки кримінальне правопорушення, передбачене ст. 126-1 КК України. Це також злочини, що містять кваліфікуючу ознаку «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах»; злочин, поєднаний з обтяжуючою обставиною, передбаченою в п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» та п. 6 ч. 1 ст. 67 КК України в частині «вчинення злочину... у присутності дитини. У ситуації, коли ст. 126-1 КК України (за наявності ознак діяння, передбаченого в цій статті) не охоплюються інші злочини, що становлять зміст насильства, і вони потребують додаткової кваліфікації за іншими

статтями, то, відповідно, кваліфікація відбуватиметься за сукупністю ст. 126-1 КК України та інших статей Кодексу, що передбачають відповідальність за ці злочини (наприклад, ст. 126-1 КК України та ч. 1 ст. 122 КК України) [8].

Розділяючи зазначену позицію щодо тлумачення змісту ст. 126-1 КК України, зокрема в частині кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах», приходимо до висновку, що законодавцем не доцільно віднесено дане кримінальне правопорушення до системи нетяжких злочинів.

Як, приклад, суміжний за об'єктом та об'єктивною стороною злочин, передбачений ст. 127 КК України у виді катування, тобто будь-яке умисне діяння, спрямоване на заподіяння особі сильного фізичного болю чи морального страждання, вчинене з метою примусити її чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, - не містить обов'язкової кваліфікуючої ознаки у виді сімейних, родинних зв'язків, але належить до тяжких злочинів. Основне покарання встановлено на строк від трьох до шести років позбавлення волі.

На нашу думку, визначені види покарання за домашнє насильство, а також віднесення його до нетяжких злочинів обумовлює незабезпечення в цілому основної мети у виді їх запобігання та попередження.

Відповідно до даних Державної судової адміністрації України суди при визначенні покарання для засуджених у справах про вчинення домашнього насильства найчастіше призначають громадські роботи (56%) та покарання у виді позбавлення волі (20%). Арешт та обмеження волі призначають, відповідно, у 10% та 13% аналізованих випадків, а штраф – у 0,5% випадків. Кількість виправдовувальних вироків за вчинення домашнього насильства складає - 0,5% з усіх справ.

Окремо слід звернути увагу на випадки, в яких обвинуваченого було засуджено до обмеження або позбавлення волі. Незважаючи на те, що в 20% проаналізованих справ було призначено покарання у вигляді позбавлення волі, у більшості з них – 58% – засуджений звільняється від відбування покарання з випробуванням. Це може призвести до того, що покарання буде формальним, а кривдник перебуватиме на волі, зокрема й надалі проживатиме з потерпілою. Відповідно, ризик повторного вчинення

насильства за умов відсутності покарання за попередні діяння збільшуватиметься.

Даний висновок підтверджується тим, що кількість кримінальних судових справ про домашнє насильство зросла втричі за останній рік. У 2019 році велося 626 кримінальних справ, у 2020 їх стало вже 1877 (926 вироків були обвинувальними).

Отже, про проблему домашнього насильства не можна мовчати адже як вірно підкреслив генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш: «Ці злочини є одними з найжахливіших, найпостійніших і найпоширеніших порушень прав людини у світі, які торкаються кожної третьої жінки у світі. Це означає, що з цим зіштовхуються жінки навколо вас. Члени родини, колеги, подруги. Або навіть ти сама» [9].

Тому, за результатами нашого короткого дослідження, з метою ефективного запобігання та протидії домашньому насильству в Україні пропонуємо підвищити рівень його суспільної небезпечності шляхом віднесення до категорії тяжких злочинів. Удосконалити систему кримінально-правових заходів у виді розширення переліку додаткових обов'язків для умовно засуджених з випробуванням (наприклад, заборона проживати та перебувати в місці проживання потерпілого).

Список використаних джерел:

1. Teresa Kilbane & Marcia Spira. Domestic Violence or Elder Abuse? Why It Matters for Older Women Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services. 2009. Volume 91, No. 2. P. 165-170. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1606/1044-3894.3979> (дата звернення: 01.12.2023).
2. The National Coalition Against Domestic Violence. National Statistics Domestic Violence Fact Sheet. 2022. URL: <https://ncadv.org/STATISTICS> (дата звернення: 01.12.2023).
3. World Health Organization. Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. 2013. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564625> (дата звернення: 01.12.2023).

4. Програма розвитку ООН (ПРООН). UNFPA в Україні: Річний звіт. 2020. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/annual_report_2020_ukr_-_web.pdf (дата звернення: 01.12.2023).
5. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі "Левчук проти України". 2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f92#Text (дата звернення: 24.11.2023).
6. Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 24.11.2023).
7. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 24.11.2023).
8. Стефанів Н. А. Кримінально-правова характеристика домашнього насильства. 2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1322490/> (дата звернення: 24.11.2023).
9. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш. Виступ на 76-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-nasylstvo-proty-zhinok/30291028.html> (дата звернення: 24.11.2023).

Підписано до друку 01.02.2024 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Зам. № 107-321
Умов.-друк. арк. 8,6. Обл.-вид. арк. 8,8.
Тираж 80 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.
м. Тернопіль, бульвар Просвіти, 6/4. тел. 097 299 38 99.
E-mail: tooums@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7599 від 10.02.2022 р.